

Kiss Gábor

Egy bizánci övcsat Keszthely-Dobogóról

A Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Tárának Népvándorláskori Gyűjteménye az újra leltározott Keszthely-vidéki leletek között, a 32/11. számú dobozban, az 52.68.11.A. leltári számon egy övcsatot őriz (1. kép), amely különlegessége folytán megérdemli, hogy behatóbban is foglalkozzunk vele.

A tárgy leírása

Fehér bronzból öntött övcsat (Teljes méretei: hossza: 5 cm; szélessége: 2,6 cm; vastagsága: 0,2–0,7 cm. Súly: 8,6 g).

Testével egybeöntött karikája ovális. Elveszett tövise, amelynek rozsdája a csatkarika alján még látható, vasból készült. A tövis záródásának két oldalán egy-egy körszelet alakú íves levéldíszítés (A csatkarika méretei: hossza: 1,6 cm; szélessége: 2,6 cm; vastagsága: 0,3–0,4 cm).

Pajzs alakú — U-alakú — testének végén csepp alakú nyúlvány, rajta bemélyedő kör, ami a kopottság miatt alig látszik. Kettős léckeretben hármás, áttört növényi motívum: szimmetrikus elrendezésű, V-formában nyíló, illetve záródó pálcikainda pár, a levelek közepén egy-egy bemélyedő kör. A csattest hátoldalán három, azzal egybeöntött, átlukasztott, a csat tengelyével párhuzamos, négyzet alakú felerősítő fül (A csattest méretei: hossza: 3,4 cm; szélessége: 1,8 cm; vastagsága: 0,2 cm; vastagsága a felerősítő fülekkel: 0,7 cm).

Leírását a darabot először közlő ásató, Lipp Vilmos a következőképpen adta meg: „*A legszebbet utoljára hagytam. Ennek alsó része elütőleg a többbitől hosszúkás patkóidomú, gömbzáradékkal, a keresztben benyúló pálczatagok két pár csigatekeresben végződnek. Ez a csat, mely csak egyetlen példányban van meg, valami világos hamuszínű öntvényből készült.*” (LIPP 1884, 26/174/g, 174. rajz; LIPP 1885, 45/174/g, Abb. 174).

Hampel József a régibb középkor emlékeit tárgyaló művében már kissé részletesebb leírást adott a régi klisé kíséretében: „*Áttört mű, hamuszínű fémkeverékből, tojásdad gyűrűjének külső szélét két kiugró levélféle ékíti, nyakán kerek lyuk, teste hosszúkás és félkörídomban végződik, párkányos keretben két sorban közepett egymás felé hajló körded végű pálcza; félkörű széléből peczeg áll ki; ilyen csat csak egy volt.*” (HAMPEL 1894, 115, CXI. t. 6; HAMPEL 1905, [I] 303, Fig. 752; [II] 197–198, Fig. 6.; [III] Taf. 160, 6).

A tárgy képének későbbi közlései

Jó minőségű fotóját majd fél évszázad múlva Fettich Nándor publikálta a késői hun fémművességről szóló munkájában (FETTICH 1951, XLIV. t. 6). Csallány Dezső a bizánci fémművesség emlékeiről írott művében újra csak régi rajzát hozta (CSALLÁNY 1957, III. t. 4), és legutóbb magam is ezt közöltem újra a dobogói temető sírleírásainak és még azonosítható leleteinek közöttétele kapcsán (KISS 1997, 3. t. 20).

A tárgy előkerülésének körülményei

Darabunk előkerüléséről csak annyit tudunk, amennyit 1884-ben Lipp Vilmos leírt: „... *A most ismertető csat-csoport a Dobogó, és ott is csak egy alig száz négyzetméternyi terület különlegessége.*” (LIPP 1884, 26; LIPP 1885, 44).

Ezek szerint a szóban forgó csat a keszthely-dobogói sírmezőről származik, ám sem a temetkezés sírmezőn belüli pontos helyét, melyből napvilágra került, sem magát a sírlelet összetételét nem ismerjük. Darabunknak hiába keressük nyomát a Magyar Nemzeti Múzeum régi leltárkönyvében. A tárgy múzeumba érkezte után, Hampel József által felvett leltárban nem akadunk nyomára, vagy legalább is az abban olvasható leírások és méretek alapján biztonsággal.

gal nem azonosíthatjuk azt a 119/1882. és a 162/1882. számú dobogói tételben (KISS 1997, 116–133). Ugyanez mondhatjuk el Lipp Vilmos megmaradt szűkszávú sírleírásairól is (MNM Irattár 295/1882; KISS 1997, 116–133). Csatunkat tehát — mint ahogy azt elődeink is tették — sajnos szórványként kell kezelnünk.

A tárgy eddigi értékelései

Az ásató a darab és a hozzá kapcsolódó többi bizánci csat értékeléséül a következő fontos megállapításokat vetette papírra: „*E csatok habár igen tetszetős alakúak, nem tartoznak sírmezőim tulajdonképeni díszcsatjai közé, mert elüőt szerkezetűek és valószínűleg importált cikkek, mindenesetre nem azokból a műhelyekből kerültek ki, a melyekből a többi övdísz, ámbár azokkal analóg részletek ezekkel a csatokkal is egyetemben találtattak.*” (LIPP 1884, 26; LIPP 1885, 44).

A csattal később alaposabban Fettich Nándor, majd pedig Csallány Dezső foglalkozott. Fettich Nándor idézett művében a következőként jellemezte: „*Rendkívül hatásos a XLIV. t. 6. bronzcsat. Elvont pontkörös kompozíciója a Martinovka-kultúra geometrikus irányzatában gyakori tangensekkel kombinált pontkör-motívum szabad feldolgozása.*” (FETTICH 1951, 66, 172).

Csallány Dezső pedig munkájának második részében, a darabot a bizánci csatok egy külön — nevezetesen azok 18. számú, áttört indadísszel ékített — csoportjába sorolta: „*Keszthely-Dobogó (Veszprém m., Magyarország). Bronz övcsat (III. t. 4.), áttört indadísszel. Az eddig tárgyalt csatok mintáitól díszítése eltér, csupán a rögzítőfülek, a csatkarika két vájulat-védő pántja, valamint a «szakáll» alkalmazása tekintetében egyezik a bizánci csatokkal. Mivel a dobogói avarkori temetőben a többi bizánci csattal együtt egy kisebb, 100 négyzetméteres területen fordul elő, így ennek a csatnak a korát, a datáló adatok figyelembevételével a VII. századra kell vennünk.*” (CSALLÁNY 1957, 267).

Amint a citált idézetekből kiderül a csatot idegen eredetű kereskedelmi tárgynak határozták meg, nevezetesen 7. századi bizánci készítménynek, amely megállapítást a lelet Lipp által leírt környezete — bizánci csatok zárt területen koncentrálódó előkerülése — mindenképpen megerősíteni látszik.

Mit tudunk még ehhez a megállapításhoz jelen ismereteink alapján hozzátenni?

A tárgy elemzése

Szóban forgó övcsatunk esetében elsősorban arra kell felfigyelnünk, hogy az, formája, szerkezete és díszítése alapján szorosan kapcsolódik a késő avar kori bronzművességhez. Ezért nem szerepel darabunk

Garam Évának a 6. század vége és a 7. század vége közötti időből való, bizánci eredetű tárgyakat összegyűjtő könyvében (GARAM 2001). E műnek ugyanis már nem képezte tárgyát a későavar kori leletanyag bizánci kapcsolatainak elemzése. A csatot azonban nem vette fel 8. századi „bizánci” övgarnitúráról írott tanulmányának alapos gyűjtésébe Falko Daim sem (DAIM 2000). Ezt a hiányt kíséreljük meg most — tőlünk telhető módon — pótolni.

Darabunk kapcsolatrendszerének felderítéséhez és annak a Kárpát-medencei 8. századi késői avar öntött bronzművességre gyakorolt hatásainak megállapításához, az alábbiakban felsorolásra kerülő részleteket érdemes figyelembe venni:

A csat anyaga

A dobogói övcsat egy fehères — „hamuszürke” — színű ötvözetből öntötték. Noha fémelemzést még nem végeztek rajta, feltételezhetjük, hogy ez az anyag a fehérbronznak, vagy harangbronznak nevezett anyag összetételéhez állhat közel és nagy százalékban tartalmazhat ólmot. Ez az ezüstre emlékeztető alapanyag nem példa nélküli a késő avar kori öntött leletek között.

Ezüstből készítették például az alábbi övdíszeket:

Kamenovo (BG)	övveret	DAIM 2000, Abb. 18
Komárno-Lodenice 107. (SK)	övgarmitúra	TRUGLY 1993, Taf. XI, 9–20
Komarno-Várad u. 14. (SK)	övgarmitúra	ZÁBOJNÍK 2000, Abb. 23
Mikulčice (CZ)	nagyszíjvég	DAIM 2000, Abb. 46a-b
Mikulčice (CZ)	nagyszíjvég	DAIM 2000, Abb. 53a-b
Somoseni (RO)	övgarmitúra	WERNER 1986, Abb. 4
Velino (BG)	övgarmitúra	DAIM 2000, Abb. 17
Záhony	nagyszíjvég	CSALLÁNY 1958, 9. kép

Továbbá ezüstsínű fémből öntött darabok:

Kaposvár-33. sz. lelőhely 14.	lószerzőmveretek	GARAM 1981, 6. kép 1–18
Krunzl (A)	övgarmitúra	FETTICH 1937, Taf. CI
Leobersdorf 82/A. (A)	övgarmitúra	DAIM 1987, Taf. 84–85
Micheldorf-Kremsdorf I. (A)	övgarmitúra	TOVORNIK 1985, Taf. 6–7

Vasasszonyfa
övgarnitúra KISS 2001, 6–7. kép

A magas ólomtartalom nem csak az albániai ersekei kincs egyik, már megvizsgált ezüst övgarnitúrájának összetételét jellemzi (WERNER 1986, 17), hanem a fémelemzett későavar bronz övgarnitúrák egy része is — pl: Krungl, Leobersdorf 82/A, Micheldorf-Kremsdorf I. — magas ólomtartalmú harangbronzból készült (DAIM 2000, 286). Valószínű, hogy a dobogói övcsat anyagösszetételének meghatározásakor is arra törekedtek, hogy az majd a drágább ezüstcsatokra hasonlítson. Az anyagkiválasztás tehát ugyanazt a célt szolgálta, mint sok avar övdísz felületének ezüstszínűre ónozása (a hasonló okból történt aranyozásról ld. KISS 1995). Ezüstszínű fémből öntött, általunk összegyűjtött példányok a Dunántúlról, illetve az attól még nyugatabbra fekvő területekről származnak. Mivel a késő avar kori öntött bronztárgyak anyagösszetétel-vizsgálatának fontossága felé csak az utóbbi időben fordult a figyelem, kérdés, hogy ez a kis gyűjtés mennyire tükrözheti a tényleges helyzetet.

A csat szerkezete

Csatunk karikájával egybeöntött szerkezeti megoldására is jó néhány párhuzamot hozhatunk.

Karikával egybeöntött pajzs-testű indás övcsatok:

Balatonszőlős C. NÉMETH 1969, 13. kép
Bruckneudorf-Chuningesbrunn (A) WINTER 1997, Taf. 27, 20a/3
Cikó 183. HAMPEL 1905, [III] Taf. 209, 3
Farád 12. TOMKA 1972, 6. ábra
Győr-Homokbánya 119. FETTICH 1943, XX. t. 2
Győr-Homokbánya 155. FETTICH 1943, XIX. t. 25
Győr-Homokbánya 545. FETTICH 1943, XXVII. t. 2
Halimba 60. TÖRÖK 1966, 5. kép
Mödling-Goldene Stiege 57. (A) Peter Stadler szóbeli közlése
Öskü 7. RHÉ-FETTICH 1931, XII. t. 2
Sommerein XI. (A) DAIM-LIPPERT 1984, Taf. 2, XI/1
Traiskirchen (A) WURTH 1938, I. t. 11
Vasasszonyfa 37. KISS 1985, 5. t. 37/9
Vasasszonyfa 72. KISS 1985, 7. t. 72/2
Vasasszonyfa 88. KISS 1985, 9. t. 88/9
Vasasszonyfa-Fleissig-gyűjtemény MNM RA Fotótár N. 334
Vörs-Papkert B. 181. KÖLTŐ-LENGYEL et al. 1992, Abb. 2, 3
Wien-Csokorgasse 486. (A) Ludwig Streinz szóbeli közlése

Zillingtal M. 15. (A) CASPART 1935, VI. t. 89

Karikával egybeöntött pajzs-testű alakos övcsatok:

Győr-Téglavető dűlő 73. FETTICH 1943, XVII. t. 17;
KISS 2001, 2. t. 5
Budapest-Wekerle telep 8. NAGY 1998, Taf. 49, 8/3;
DAIM 2000, Abb. 41

Karikával egybeöntött pajzs-testű geometrikus díszű övcsatok:

Halimba 60. TÖRÖK 1966, 5. kép;
KISS 2001a, 1. t. 8
Keszthely HAMPEL 1905, [III] Taf. 160, 10;
KISS 2001a, 1. t. 9

Amint az a felsorolt lelőhelyekből kiderül, a csatkarikával egybeöntött késő avar kori indás övcsatok összegyűjtött példányai kivétel nélkül a Dunántúlról, annak is inkább északnyugati feléből, a Kisalföldről származnak. E tételt a hasonlóképpen egybeöntött griffes és geometrikus díszű övcsatok sem módosítják.

Hivatkozott növényi mintás, egybeöntött csatjaink díszítése szimmetrikus vagy S-formában csavarodó inda. A velük együtt előkerült sirmellékletek alapján használatukat a késő avar kor elejére — a SPA I–II. időszakra — tehetjük. A karikával egybeöntött testű késő avar kori övcsatok feldolgozása természetesen külön tanulmányt igényel!

Dobogói csatunk formájával és szerkezetével nem áll egyedül a pajzs-testű, „bizánci”-nak meghatározható övcsatok között sem, hiszen hasonlóakat a birodalom területéről és annak határain kívülről is ismerünk. Íme néhány példa:

Istanbul környéke* (TR) DAIM 1990, Abb. 1;
KISS 2001, 1. t. 1
Verhne-Saltovo (UA)* FETTICH 1937, XVI. t. 13
Zadar-Foša* (HR) VINSKI 1967, Tab. XXIV, 5;
KISS 2000, Abb. 2, 20

E csatok elfogadott keltezése a 7. század, miként a szintén rokon formájú és széles körben elterjedt Szirakusa-típusú bizánci övcsatoknak is, amelyeket itt nem sorolunk fel.

A csatkarika díszítése

Darabunk csatkarikáján, az egykori tövis két oldalán látható körív alakú levéldíszet több Kárpát-medencében talált „bizánci” övcsaton is fellelhetjük:

Deninska Nová Ves 425.* (SK)	CSALLÁNY 1957, VIII. t. 3	Durres (Durrazzo) 28.* (AL)	TARTARI 1984, Taf. II, 3; KISS 2000, Abb. 2, 8
Deninska Nová Ves szórvány* (SK)	CSALLÁNY 1957, IV. t. 5	Istambul környéke* (TR)	DAIM 1990, Abb. 2; KISS 2001, 1. t. 3
Győr-Téglavető dűlő 608.*	CSALLÁNY 1957, V. t. 8	Ismeretlen lh., Sammlung R. Pudill*	WERNER 1988, Abb. 2; KISS 2000, Abb. 2, 22
Keszthely-Dobogó*	LIPP 1884, 168–172; CSALLÁNY 1957, II. t. 4, 6; IV. t. 2; VIII. t. 2, 7; KISS 1997, 3. t. 4–8, 10–16	Zadar-Foša* (HR)	VINSKI 1967, Tab. XXIV, 5; KISS 2000, Abb. 2, 20

Érdekes, hogy ezek elterjedése is a Dunántúl nyugati felére, illetve a Kisalföldre esik. A Közép-Duna-medencén kívüli, hasonló dísszel bíró többi „bizánci” övcsat összegyűjtésére itt nem vállalkozhatunk.

A csattest felerősítése

A csattest hátoldalán lévő, azzal egybeöntött és átfúrt fülekkel — általában hárommal — történő felerősítési megoldás széles körben megtalálható a „bizánci” csatoknál. Ez a szerkezeti elem a mienkhez hasonló, egybeöntött csatoknál is kivétel nélkül előfordul, természetesen olyanoknál is, amelyek szinte biztosan a Bizán-c Birodalom területén készültek, mint például a már idézett Istambul környéki darab (DAIM 1990, Abb. 1).

A csattest végződése

Csatunk pajzs alakú testén található nyúlványra is akad példa a késő avar kori öntött övcsatok között, például:

Pilismarót-Basaharc 192.	FETTICH 1965, Abb. 109, 10; KISS 2001, 2. t. 3
Leobersdorf 51. (A)	DAIM 1987, Taf. 42, 4/1; KISS 2001a, 5. t. 9
Wien 11-Haufgasse (A)	DAIM 1979, Taf. 1, 3; KISS 2001a, 5. t. 8

Amint az a felsorolásból látható, ezek is hasonló, főként ÉNy-dunántúli elterjedést mutatnak, csakúgy, mint az azonos nyúlvánnyal bíró, ún. gombosvégű nagy- és kisszíjvégek (KISS 2000, 412, Abb. 3).

A számtalan fajta nyúlványos végű „bizánci” övcsatból csak a késő avar övcsatokkal formailag leginkább rokon pajzs-testű, eddig összegyűjtött darabokat soroljuk fel, nem idézve, pl. a Syrakusa-típusú csatok hosszú sorát, amelyek között rövidebb és hosszabb nyúlvánnyal rendelkező egyaránt nagy számban akad:

Koruk a nemzetközi kutatás alapján szintén a 7. század.

A csattest pálcikainda díszítése

Noha csatunk középső indamintájának elrendezése kétségtelenül emlékeztet a líra formájú „bizánci” övcsatok egyik csoportján, az ún. „sárkánypáros” csattípus — „Drachenpaarschnallen” — testén látható viszahajló sárkányfejek ívére (pl. GARAM 2001, Taf. 66, 1–2), mégis annak díszítményét inkább az indák körében kell keresnünk. A darabunkon szereplő szimmetrikus indadisz ugyanis tipikus pálcikainda, amelynek végeit esetünkben egy-egy bemélyedő körrel zártak le.

Tipológiai alapon a pálcikaindákat ugyanis a lapos levelű indákból vezethetjük le, oly módon, hogy a laposindák nagy méretű kör alakú levelének mérete fokozatosan csökkenni kezd, egészen addig a pontig, amíg az már csak a pálcika alakú indaszár végén lévő apró kör alakú levélkévé nem válik (2. kép). A folyamatot talán a túl sok viszahajló kör alakú levél ábrázolása miatt fellépő helyszűke okozza egyes kompozíciókban. Erről tanúskodik az albániai vrapai lelet egyik lyukvédő veretén feltűnő ilyen indadisz (DAIM 2000, Abb. 14, 6). Hasonló folyamat figyelhető meg a Közép-Duna-vidékről, illetve Kelet-Európából származó, szétbomló indacsokrot mintázó, bronzból öntött övdíszeken is (DAIM 2000, Abb. 25–28). A felsorolt darabokon látható indákat már pálcikaindáknak nevezhetjük, amelyek kis kör alakú levélkéjén esetenként kisebb-nagyobb lyuk is található.

A laposindák leveleinek méretcsökkenésével párhuzamosan lejátszódó másik változás a viszahajló indalevelek ízesülése az azokat tartó indaszárhoz. Maga a folyamat a vrapai lelet több darabján is jól tanulmányozható (legjobban talán: DAIM 2000, Abb. 10, 2; Abb. 14, 4–5). Olyan esetben tehát, amikor a viszahajló laposinda levele hozzáér az őt tartó indához, megesik, hogy a kívánt viszahajlást, a korongot formáló levél széle közelében csak egy kis kör alakú — fúróval vagy fúrószerű eszközzel készített — bemélyedés jelzi. Olykor azonban ez a mélyedés már a

lapos indalevél közepéhez közelebb, sőt van eset, amikor annak közepére esik, főként, ha a levél kisméretű. Ebben az esetben az eredeti ábrázolás fokozatos romlásával, illetve egy új indaforma kialakulásával van dolgunk (3. kép).

A vrapi kincsen hivatkozott ízesülési folyamat jellegzetességei figyelhetők meg az azzal rokon albániai, bulgáriai és Kárpát-medencei „bizánci” darabok laposindáin is:

Kamenovo (BG)	DAIM 2000, Abb. 18
Komarno-Várad utca 14. (SK)	ZÁBOJNÍK 2000, Abb. 23
Velino (BG)	DAIM 2000, Abb. 17, 1
Zlatare (BG)	DAIM 2000, Abb. 16

Hasonlóképpen jó példákat találni minderre az albániai ersekei lelet arany és ezüst övdíszeken is (AVAR TREASURE 1981, Lot. 168, 169b-d, 170–172).

Ugyanennek a folyamatnak a nyomai természetesen tetten érhetők a későavar öntött övdíszeken is. Néhány példa csak azok közül a tokos indás nagyszíjvégek közül, melyeken ez jól tanulmányozható:

Alattyán-Tulát 170.	KOVRIG 1963, Taf. XIV, 43a; Taf. XV, 1
Dévaványa-Köleshalom 1. Gyód 74.	KOVRIG 1975, Fig. 3, 1/14b KISS 1977, Pl. X, 74/5; Pl. LXXVII, 1; Pl. LXV, 6
Krungl (A) Mártély 11.	FETTICH 1937, Taf. CI, 1–2 HAMPEL 1905, [III] Taf. 91, 11/1a
Öskü 54. Sommerein 99. (A)	RHÉ–FETTICH 1931, Taf. XV, 1 DAIM–LIPPERT 1984, Taf. 64, 1/1
Szebény I. 194. Szeged-Fehértó A 292.	GARAM 1975, Fig. 14, 194/1b MADARAS 1995, Pl. 30, 292/11; Pl. VI, 5
Szeged-Fehértó A 303.	MADARAS 1995, Pl. 31, 303/7; Pl. IV, 1
Tiszafüred-Majoros 1084.	GARAM 1995, Taf. 147, 1084/1b

Az időben későbbi — SPA III. időszakból való — kettőslapú laposindás nagyszíjvégeken ugyancsak fellelhetők e jelenségek, de felsorolásukat itt most mellőzzük.

Harmadik változásként vehetjük számba a kör alakú levelek méretcsökkenésével párhuzamosan a közepükre csúszott, eredetileg visszahajlást jelző, kör alakú bemélyedés méretének változásait (4. kép).

A méretváltozások egyik iránya a növekedés. Egyes esetekben a levelet áttörő mélyedés/lyuk nagysága annyira megnő, hogy maga a kör alakú levél már csak

egy elvékonyodott, kör alakban visszahajló indaszárnak látszik. Az indák leveleinek idézett elvékonyodására és azok visszahajlásainak átfúrására szintén jó néhány példa akad a „bizánci” eredetű darabok között. Az elvékonyodó indákra a legjobb példákat talán az ersekei lelet szolgáltatja (AVAR TREASURE 1981, Lot. 166b-f, 167a, 174b-e, 175b-d). Elvékonyodó indákat az S-alakú laposindák csoportjában is bőven találni a SPA I–II. időszak Kárpát-medencei hagyatékában. Ezek további vizsgálata azonban nem tartozik mostani témánkba.

A kör alakú indaleveleket áttörő bemélyedés nagyságváltozásának másik iránya annak fokozatos csökkenése, amíg az végül egyetlen apró ponttá nem zsugorodik, netán teljesen el is tűnik (4. kép). Közepükön kisméretű kör alakú bemélyedéssel ábrázolt pálcikaindák láthatók a következő, a késő avar korszak első felébe — a SPA I. időszakba — sorolható „bizánci” övdíszeken:

Eski-Kermen (UA)	DAIM 2000, Abb. 21
Vrap (AL)	DAIM 2000, Abb. 14, 6

A dobogói övcsaton látható pálcikainda-típus létrejöttének folyamata — a fentiekben elmondottak alapján — röviden a következőképpen foglalható össze: a nagy kör alakú lapos indalevelek méretbeli csökkenésével, a levelek visszahajlását jelző kör alakú bemélyedéseknek a levélfelület közepére való fokozatos eltolódásával és zsugorodásával jön létre a pálcikaindának nevezhető indatípus. A felvázolt elméleti stílusfejlődési modell egyes állomásai (2–4. kép) azonban önmagukban aligha jelentenek biztos időbeli különbséget is. Valószínűbbnek látszik, hogy a nevezett indafejlődésnek egyszerre több — annak különböző állomását megtestesítő — foka élt párhuzamosan egymás mellett. Ráadásul az egyes fejlődési állomásokba sorolható példányok egy része lehet, hogy csak az eredeti minta romlott másolatának tekinthető.

A csattest indakompozíciója

Dobogói övcsatunk V-alakban kinyíló pálcikaindakompozíciójának pontos párhuzama eddig nem ismert. Erre emlékeztető elrendezés azonban akad néhány, a késő avar kori tokos nagyszíjvégek egyik csoportján, általában átlukasztott levéllel:

Ismeretlen lelőhely	DEKAN 1972, Abb. 10, 3
Nové Zámky 74. (SL)	ČILINSKÁ 1966, Taf. XXV, 74/1a
Nové Zámky 218. (SL)	ČILINSKÁ 1966, Taf. XLII, 1a
Nové Zámky 252. (SL)	ČILINSKÁ 1966, Taf. XLVII, 1a

Radvaň nad Dunajom 44. (SL)

TOČÍK 1992, Obr. 39, 26

Tiszafüred-Majoros 1281. GARAM 1995, Taf. 171, 1281/8

A felsorolt darabok relatív kronológiai helye a sír-együttesek alapján a SPA I. időszak.

Egy rokon pálcikainda-kompozíciót találunk a Kárpát-medencei, Krím-félszigeti és Volga-Káma-vidéki, vékony indákból álló csokrot mintázó — a SPA I. időszakba sorolható — „bizánci” övdíszítményeken is:

Micheldorf-Kremsdorf I. (A)

DAIM 2000, Abb. 25a-b

Holiare 619. (SL)

DAIM 2000, Abb. 26, 3

Skalistoe (UA)

DAIM 2000, Abb. 27, 2

Kerč (UA)

DAIM 2000, Abb. 27, 3; Abb. 29

Tepsen (UA)

DAIM 2000, Abb. 27, 4

Verch Saja (UA)

DAIM 2000, Abb. 28, 1–2, 6–7

Brody (RUS)

DAIM 2000, Abb. 28, 3, 5

Nevolino (RUS)

DAIM 2000, Abb. 28, 4

A későbbi — SPA III. időszakból származó — ponttal lezárt pálcikaindákat talán éppen ezeknek a csokorba szerkesztett, széthajló laposindából lett pálcika-indák továbbfejlődésének tekinthetjük az alábbi tárgyakon:

Prestovác (HR)

DAIM 2000, Abb. 91–92a-b

Mikulčice (CZ)

DAIM 2000, Abb. 101a-b

Sumen (B)

DAIM 2000, Abb. 106–107

Blatnica (SK)

DAIM 2000, Abb. 102

Boleslawiec (PL)

DAIM 2000, Abb. 103

Nagyszentmiklós (RO)

DAIM 2000, Abb. 96–99

Mátészalka

DAIM 2000, Abb. 100

Amint az a felsorolt lelőhelyekből megállapítható, a dobogói övcsaton láthatóval rokonítható későbbi pálcikainda-motívummal díszített leletek a Kárpát-medencei avar szállásterületen kívül kerültek napvilágra.

A dobogói övcsat indamintájára egyébként több későavar övcsat díszítése is emlékeztet, amint azt részben már korábban összegyűjtöttem:

Leobersdorf 93/A. (A)

DAIM 1987, Taf. 95, A/2/6;

KISS 2001a, 5. t. 3

Mindszent-Bozó tanya 1. SZALONTAI 1995, 6. kép 1;

KISS 2001a, 5. t. 5

Orosháza-Béke Tsz-homokbánya 82.

JUHÁSZ 1995, Taf. XVIII,

82/1; KISS 2001a, 5. t. 4

Orosháza-Bónum téglagyár 31.

JUHÁSZ 1995, Taf. II, 31/1;

KISS 2001a, 5. t. 6

Szebény I. 203.

GARAM 1975, Fig. 16, 203/1;

KISS 2001a, 5. t. 2

Tiszafüred-Majoros 1141. GARAM 1995, Taf. 152, 1141/1

Ezek azonban csatunknál később, már a késő avar kor SPA II–III. periódusában készülhettek.

A csattest indáinak kördíszei

A dobogói csattest pálcikaindáinak, visszahajló leveleinek közepét egy-egy kördísz zárja le, és ugyanilyen található a csat nyúlványán is. Ez a leveleket lezáró kör/romlott pontkör(?) díszítés — amint azt már Fettich Nándor megállapította (FETTICH 1951, 66) — kapcsolódik a Keszthely-vidéki pontkörös díszű bronzokhoz. Ezek — mint az azóta kiderült — többek között jó dalmáciai párhuzamokkal is bírnak (VINSKI 1967). Maga a pontkör-dísz természetesen gyakorta tűnik fel a különféle „bizánci” övcsatonokon is (WERNER 1955; VINSKI 1967; VARSIK 1992; RIEMER 1995; GARAM 2001).

Csatunk pálcikaindáin látható kör végül is a visszahajló laposindák levéltövein található, fűróval készített mélyítés egy leegyszerűsített formájának tekinthető. Hasonló egyszerűsödési folyamat eredménye, mint a későbbi pálcikaindákat lezáró apró bemélyedés, vagy pont. Ilyen található az alábbi leleteken:

Hohenberg (A)

DAIM 2000, Abb. 61–72

Bozen-St. Vigilius (I)

DAIM 2000, Abb. 77a-b

Prestovac (HR)

DAIM 2000, Abb. 91a-b, 92a-b

Weiden am See (A)

DAIM 2000, Abb. 93a-b

Nagyszentmiklós (R)

DAIM 2000, Abb. 96, 98, 99

Mátészalka

DAIM 2000, Abb. 100

Mikulčice (CZ)

DAIM 2000, Abb. 101a-b

Preslav (BG)

DAIM 2000, Abb. 105a-b

Sumen (BG)

DAIM 2000, Abb. 106–107

Az átmenetre — vagyis arra, amikor az inda visszahajlását egy bemélyedő körrel jelzik — eddig csak egyetlen példát ismerek a „bizánci” anyagból, az ersekei lelet egyik ezüsből öntött szíjbújtatóján (AVAR TREASURE 1981, Lot 173c), ahol a sematikus indamotívumból kialakult kettős fonatdísz visszahajló leveleit — amint azt dobogói csatunknál is láthatjuk — bemélyedő körökkel ábrázolták. A szíjbújtatót tartalmazó, ezüsből készült — részben öntött, részben pedig lemezes — övgarnitúra a késő avar korszak kezdetének — SPA I. időszak — jellegzetességeit viseli magán.

A csatkarika irányába hajló indadísz

Csatunk mára már eltűnt vas csattövisének illeszkedési helyét körbezáró és a csatkarika felé hajló indadíszhez hasonló elrendezésű indákat ugyancsak a

„bizánci” kapcsolatokat mutató övveretek és övcsatok némelyikén találunk Kelet-Európában:

Skalistoe (UA)	DAIM 2000, Abb. 27, 2
Simeiz* (UA)	KOVALEVSKAJA 1979 Tabl. VI, 6; DAIM 2000, Abb. 27, 5
Rutha* (RUS)	KOVALEVSKAJA 1979 Tabl. VI, 4; VIDA 2000, Abb. 4, 3

Mivel a késő avar kori öntött övdíszeken eddig ennek nem találtam jó párhuzamát, alighanem joggal feltételezhető, hogy az ilyen indamotívumok csak a „bizánci” készítmények jellemzői.

Összefoglalás

A Lipp Vilmos által megkutatott keszthely-dobogói temetőben napvilágra került, fehérbronzból öntött indadíszes övcsatról, megvizsgált részleteinek és azok biztosan még tovább is bővíthető párhuzamainak köre alapján összefoglalásként a következőket mondhatjuk el:

A csat pajzs alakú nyúlványos testének formája, ovális karikájával egybeöntött szerkezete és három átlukasztott füllel való felszerelési módja alapján a 7. századra keltezhető, és a mediterrán világban elterjedt „bizánci” övcsatok körébe tartozik. Karikáján látható indalevél-díszítés szintén ezek között található meg.

A csat anyaga, pajzs alakú testének pálcikaindához hasonló indái és azok szimmetrikus kompozíciója szintén a bizánci eredetű övdíszítményeken tűnik fel. Elsősorban olyanokon, amelyek a Balkán félszigeten, a Krímben és a Volga-Káma-vidéken kerültek napvilágra. Az utóbbi kivételével olyan területekről tehát, amik a vizsgált időszakban ténylegesen bizánci uralom, illetve annak erős kulturális befolyása alatt álltak. Darabunk részleteihez párhuzamként idézett övdíszek mindannyian a későavar kor kezdetének — a SPA I. időszaknak — jellegzetességeit viselik magukon.

Övcsatunk díszítése lényegében véve ugyanaz, mint amit a későbbi pálcikaindás övdíszeken láthatunk. Ez azt bizonyítja, hogy a pálcikainda — ugyanúgy, mint a poncolt háterű virágos inda — már a 7. század végén megvolt a Kárpát-medence bizánci eredetű mintakincsében. Gondoljunk csak a kiskőrös-vágóhídi dülői temető IX. sírjában talált vésett indamintájú és poncolt háterű lemezes nagyszíjvégre (LÁSZLÓ 1955, Fig. 9a, Tab. VIII, 1).

Ezzel teljes összhangban áll csatunk testének V-alakban nyíló szimmetrikus pálcikainda kompozíciója is, amelyhez a későavar kor elejéről — a SPA I. időszakból — származó Kárpát-medencei öntött övdíszek díszítésének egy csoportja mutat hasonlóságot.

Formai és díszítésbeli részletei elsősorban a Dunántúl nyugati- és északnyugati felében napvilágra került későavar öntvényeken bukkannak fel. Mindez arra mutat, hogy a dobogói övcsat szerkezeti, formai és díszítésbeli elemeivel dolgozó műhely termékeit elsősorban ezeken a területeken értékesítették és viselték.

Szóban forgó övcsatunk készülési helyét aligha lehet egyértelműen meghatározni, így jelen tudásunk alapján az sem dönthető el egyértelműen, hogy biztosan idegen földről került-e későbbi lelőhelyére. Az alább felsorolásra kerülő érvék azonban arra látszanak utalni, hogy csatunk esetében valóban nem Kárpát-medencei készítményről — azaz tulajdonképpen másolatról — van szó.

Csatunk jellegzetes részleteinek párhuzamai mind a „bizánci” övtartozékok Falko Daim által körülhatárolt balkán-bizánci csoportjába sorolt leletek díszítésével mutatják a legközelebbi rokonságot (DAIM 2000, Abb. 112). Ezek, és a felsorolt többi párhuzam alapján tárgyunk készítési helyét valahol a Balkán-félsziget déli részén kell feltételeznünk. Okvetlenül egy olyan területen, ahol a stílusfejlődés a Kárpát-medenceit egy lépéssel megelőzte, és a 7. század folyamán már olyan öntvényeket készítettek, amelyeket avar területen csak a 8. század folyamán öntöttek. Erre jó adatot szolgáltatnak darabunk leletkörülményeinek ismert részletei, vagyis, hogy az a dobogói temető egy olyan sírcsoportjából került napvilágra, amelyet más típusú „bizánci” bronzcsatok jellemeztek. Tudva ezt és rekonstruálva a Keszthely-kultúra temetőinek belső és egymáshoz viszonyított kronológiáját (KISS 2004 s.a.) valószínűnek tarthatjuk, hogy szóban forgó tárgyunk a 7. század vége körül került földbe. Abban az időben tehát, amikor hasonló indás övcsatok még nem voltak az avar viselet részei.

Darabunk idegen eredetére lehet bizonyosság az is, hogy a hasonló, szimmetrikus elrendezésű pálcikainda-motívummal díszített avarok végi — a SPA III. korszakba sorolható — öntvények kivétel nélkül az avar szállásterületen kívül kerültek napvilágra. A késői szimmetrikus pálcikainda-motívum tehát ugyanúgy nem avar területen alakult ki a 8. század folyamán — amint azt 7. századi változatáról is feltételezhetjük —, hanem mint idegen elem került a Kárpát-medencébe, immáron másodjára, a 8. század végén (DAIM 2000, 162–182).

Az elmondottakon túl, csatunk déli eredeztetése melletti további érvként hozhatók fel a dobogói temetőből előkerült mélyített közepű ezüst korongfibulák is, amelyeknek eddig — a Keszthely és Pécs környéki példányokon túl — csak Albániából és közvetlen környékéről ismerjük párhuzamait (GARAM 1993, 122). E női ékszer típus kapcsán pedig nem elsősorban kereskedelmi kapcsolatokkal, hanem éppen viselőik

Balaton mellé való betelepülésével számol a régészeti kutatás. Ha e népi kapcsolat feltételezése valóban helytálló, akkor szóban forgó csatunkkal kapcsolatban érdemes még egy másik albániai övcsatot is idézni. A Durres-i/Durazzo ötágú indalevével díszített, áttört pajzs-testű, gombos végű zsanéros övcsat (TARTARI 1984, Taf. II, 3; KISS 2000, Abb. 2, 8) formailag szintén szorosan kapcsolódik a késő avar kori öntőművészethez.

A tanulmányban *-gal jelöltem a biztosan fülekkel fel-erősített példányokat.

De akár délről, a mediterrán világból érkezett import darab a Dobogón előkerült övcsat, akár egy ilyenek a helyben készült és használt másolata, mindenképpen egyike azon 7. századi öntvényeknek, amelyek mintaképpül szolgáltak a későbbi, 8. századi avar griffes-indás öntőművészet számára.

Irodalom:

AVAR FINDS 1975

Avar Finds in the Hungarian National Museum. Cemeteries of the Avar Period (567–829) in Hungary, I. Red.: Kovrig, I. Budapest 1975.

AVAR TREASURE 1981

Catalogue of the Avar Treasure. London 1981.

AWAREN 2000

Die Awaren am Rand der byzantinischen Welt. Studien zu Diplomatie, Handel und Technologietransfer im Frühmittelalter. Hrsg.: Daim, F. Wien 2000.

CASPART 1935

Caspart, J.: *Das frühgeschichtliche Gräberfeld bei Zillingtal im Burgenlande*. MAGW 65 (1935) 1–38.

ČILINSKÁ 1966

Čilinská, Z.: *Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky*. Bratislava 1966.

CSALLÁNY 1957

Csallány D.: *A bizánci fémművesség emlékei II. Bizánci csatok és csatveretek. — Quelques spécimens de l'art byzantin des métaux*. AntTan 4 (1957) 250–274.

CSALLÁNY 1957

Csallány D.: *Szabolcs-Szatmár megye avar leletei. — Awarische Funde des Komitats Szabolcs-Szatmár*. JAMÉ 1 (1958) 31–87.

DAIM 1979

Daim, F.: *Awarische Altfinde aus Wien und Niederösterreich*. MAGW 109 (1979) 55–101.

DAIM 1987

Daim, F.: *Das awarische Gräberfeld von Leobersdorf, NÖ. I–II*. Wien 1987.

DAIM 1990

Daim, F.: *Der awarische Greif und die byzantinische Antike. Überlegungen zu einem frühmittelalterlichen Motiv*. In: Typen der Ethnogenese unter besonderer

Berücksichtigung der Bayern, II. Red.: Friesinger, H. – Daim, F. Wien 1990, 273–303.

DAIM 2000

Daim, F.: „Byzantinische“ Gürtelgarnituren des 8. Jahrhunderts. In: AWAREN 2000, 77–204.

DAIM–LIPPERT 1984

Daim, F. – Lippert, A.: *Das awarische Gräberfeld von Sommerein am Leithagebirge, NÖ*. Wien 1984.

DEKAN 1972

Dekan, J.: *Herkunft und Ethnizität der gegossenen Bronzeindustrie des VIII. Jahrhunderts*. SlovArch 20 (1972) 317–452.

FETTICH 1937

Fettich N.: *A honfoglaló magyarság fémművészete, I–II. — Die Metallkunst der landnehmenden Ungarn, I–II*. Budapest 1937.

FETTICH 1943

Fettich N.: *Győr a népvándorlaskorban*. In: Lovas E.: *Győr története a XIII. század közepéig*. Győr 1943, 3–57.

FETTICH 1951

Fettich N.: *Régészeti tanulmányok a késői hun fémművesség történetéhez. — Archäologische Studien zur Geschichte der späthunnischen Metallkunst*. Budapest 1951.

FETTICH 1965

Fettich, N.: *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Pilismarót-Basaharc*. Budapest 1965.

GARAM 1975

Garam, É.: *The Szebény I–III. Cemetery*. In: AVAR FINDS 1975, 49–155.

GARAM 1981

Garam É.: *A böcsi későavarkori lelet és köre. — Der spätawarenzeitliche Fund von Bócs und sein Kreis*. ArchÉrt 108 (1981) 34–51.

- GARAM 1995
Garam, É.: *Die awarenzeitliche Scheibenfibeln*. ComArchHung 1993, 99–134.
- GARAM 1995
Garam, É.: *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Tiszafüred*. Budapest 1995.
- GARAM 2001
Garam, É.: *Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6. bis zum Ende des 7. Jahrhunderts*. Budapest 2001.
- HAMPEL 1894
Hampel J.: *A régibb középkor (IV–X. sz.) emlékei Magyarhonban, I.* Budapest 1894.
- HAMPEL 1905
Hampel, J.: *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn, I–III*. Braunschweig 1905.
- JUHÁSZ 1995
Juhász, I.: *Awarenzeitliche Gräberfelder in der Gemarkung Orosháza*. Budapest 1995.
- KISS 1977
Kiss, A.: *Avar Cemeteries in County Baranya*. Budapest 1977.
- KISS 1985
Kiss G.: *A vasasszonyfai avar temető (Bölcsész-doktori disszertáció) Kézirat*. Szombathely 1985.
- KISS 1995
Kiss G.: *A késői avar aranyozott övdíszek. — Die spätawarenzeitlichen vergoldeten Gürtelbeschläge*. SMK 11 (1995) 99–126.
- KISS 1997
Kiss G.: *A Keszthely-dobogói avar kori temető. Lipp Vilmos ásatása. — Das awarische Gräberfeld von Keszthely-Dobogó*. ZalMúz 8 (1997) 115–160.
- KISS 2000
Kiss, G.: *Die spätawarenzeitlichen Riemenzungen mit Knopfen*. Acta ArchHung 51 (1999–2000) 2000, 411–418.
- KISS 2001
Kiss G.: *A késő avar kori griffes övcsatok. — Die spätawarenzeitlichen Greifenschnallen*. WMMÉ 23 (2001) 221–246.
- KISS 2001a
Kiss G.: *Példák a bizánci csatok hatására a későavar fémművességben. — Beispiele für den Einfluss der byzantinischen Schnallen für die spätawarische Metallkunst*. In: „Együtt a Kárpát-medencében.” A népvándorlaskor fiatal kutatóinak VII. összejövétele. Szerk.: Kiss M. – Lengvári I. Pécs 2001, 73–92.
- KISS 2004
Kiss, G.: *Änderungen im archäologischen Nachlass der Keszthely-Kultur im Laufe des 7. und 8. Jahrhunderts. Versuche zur Periodisierung*. Budapest 2004. s.a.
- KOVALEVSKAJA 1979
Kovalevskaja, V. B.: *Pojasnie nabory Evrazii IV–VI. vv. Prjazki*. Moskva 1979.
- KOVRIG 1963
Kovrig, I.: *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán*. Budapest 1963.
- KOVRIG 1975
Kovrig, I.: *The Dévaványa Cemetery*. In AVAR FINDS 1975, 121–155.
- KÖLTŐ–LENGYEL et al. 1992
Költő, L. – Lengyel, I. – Pap, I. – Szentpéteri, J.: *Vorläufige Ergebnisse der Ausgrabungen am Gräberfeld Vörs aus dem 9.–11. Jahrhundert (Ungarn, Komitat Somogy). Zur Problematik der Ethnika und archäologischen Kulturen im frühmittelalterlichen Pannonien*. SlovArch 40 (1992) 223–241.
- LÁSZLÓ 1955
László, Gy.: *Études archéologiques sur l'histoire de la société des avars*. Budapest 1955.
- LIPP 1884
Lipp V.: *A keszthelyi sírmezők*. Budapest 1884.
- LIPP 1885
Lipp, W.: *Die Gräberfelder von Keszthely*. Budapest 1885.
- MADARAS 1995
Madaras, L.: *The Szeged-Fehértó A and B Cemeteries*. Debrecen–Budapest 1995.
- NAGY 1998
Nagy, M.: *Awarenzeitliche Gräberfelder im Stadtgebiet von Budapest I–II*. Budapest 1998.
- NÉMETH 1969
Németh P.: *Újabb avarkori leletek a történelmi Veszprém megyéből. — Neue Funde aus der Awarenzeit auf dem historischen Gebiet des Komitats Veszprém*. VMMK 8 (1969) 153–166.
- RHÉ–FETTICH 1931
Rhé, Gy. – Fettich, N.: *Jutas und Öskü. Zwei Gräberfelder aus der Völkerwanderungszeit in Ungarn*. Prague 1931.
- RIEMER 1995
Riemer, E.: *Byzantinische Gürtelschnallen aus der Sammlung Diergardt im Römisch Germanischen Museum Köln*. KJb 28 (1995) 777–809.
- SZALONTAI 1995
Szalontai Cs.: *Avar kori lelőhelyek és leletek Mindszentről. — Awarenzeitliche Fundorte und Funde in Mindszent*. MFMÉ – StudArch 1 (1995) 183–209.
- TARTARI 1984
Tartari, F.: *Një varrezë e mesjetës së hershme në Durrës. — Un cimetière du haut moyen-âge a Durrës*. Illiria 1984/1, 227–250.
- TOČÍK 1992
Točík, A.: *Materiály k dejinám južného Slovenska v 7.–14. storočí. — Materialien zur Geschichte der Südslowakei im 7.–14. Jahrhundert*. ŠtZv 28 (1992) 5–250.
- TOMKA 1972
Tomka P.: *Adatok a Kisalföld avarkori népességének temetkezési szokásaihoz. Kés a sírban. — Beiträge zu den Bestattungsarten der Bevölkerung von Kisalföld in der Awarenzeit. Messer im Grab*. Arrabona 14 (1972) 27–75.
- TOVORNÍK 1985
Tovornik, V.: *Die Gräberfelder von Micheldorf-Kremsdorf, Oberösterreich*. In: Die Bayern und ihre

- Nachbarn, II. Hrsgs.: Friesinger, H. – Daim, F. Wien 1985, 213–216.
- TÖRÖK 1966
Török Gy.: *Újabb régészeti feltárások Halimbán. — Sépultures a deux chouches dans le lieu de sépulture avare de Halimba.* VMMK 5 (1966) 69–80.
- TRUGLY 1993
Trugly, A.: *Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches bei der Schiffwerft in Komárno II. (1987–1989).* SlovArch 41 (1993) 191–307.
- VARSIK 1992
Varsik, V.: *Byzantinische Gürtelschnallen im mittleren und unteren Donauraum im 6. und 7. Jahrhundert. — Byzantské pracky na strednom a dolnom Dunaji v 6.–7. stor.* SlovArch 40 (1992) 77–108.
- VIDA 2000
Vida, T.: *Der Messingbeschlag aus Gic, West-Ungarn. Betrachtungen zu den mediterranen Beziehungen der spätawarenzeitlichen Kunst im Karpatenbecken.* In: AWAREN 2000, 305–325.
- VINSKI 1967
Vinski, Z.: *Kasnoantički starosjedioci u salonitanskoj regiji prema arheološkoj ostavtini predslavenskog supstrata.* Vjesnik 69 (1967).
- WERNER 1955
Werner, J.: *Byzantinische Gürtelschnallen des 6. und 7. Jahrhunderts aus der Sammlung Diergardt.* KJb 1 (1955) 36–48.
- WERNER 1986
Werner, J.: *Der Schatzfund von Vrap in Albanien.* Wien 1986.
- WERNER 1988
Werner, J.: *Eine goldene byzantinische Gürtelschnalle in der Prähistorischen Staatssammlung München. Motive des Physiologus auf byzantinischen Schnallen des 6.–7. Jahrhunderts.* BayVor 53 (1988) 301–308.
- WINTER 1997
Winter, H.: *Awarische Grab- und Streufunde aus Ostösterreich. Ein Beitrag zur Siedlungsgeschichte.* Innsbruck 1997.
- WURTH 1938
Wurth, E. K.: *Awarische Gräber in Guntramsdorf und Traiskirchen (Niederösterreich).* WPZ 25 (1938) 152–167.
- ZÁBOJNÍK 2000
Zábojník, J.: *Zur Problematik der „byzantinischen“ Gürtelbeschlägen aus Čataj.* In: AWAREN 2000, 327–365.

A Byzantine belt buckle from Keszthely-Dobogó

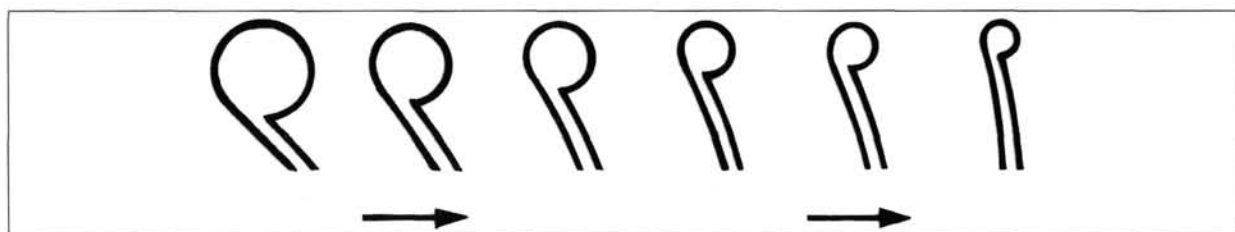
The examined belt buckle, which was cast of white bronze, came to light from a grave at the excavation of Vilmos Lipp in Keszthely-Dobogó, a cemetery of the Keszthely culture. The grave in which the belt buckle was found is part of a grave group that can be characterised by a relatively high number of Byzantine buckles. The significance of this buckle lies in that its shape, structure and decoration show considerable relations with late Avar bronze industry. Enumerate and evaluate the details and analogies of the buckle it is suggested that the buckle from Dobogó represents a Byzantine buckle type that was characteristic in the Mediterranean in the 7th century. The attributes of the symmetrical, V-shaped whorl rodlet motif, which

covers the buckle, is related to the „Byzantine“ belt ornaments of the Balkan-Byzantine Group (Balkan-byzantinische Gruppe). The buckle is also related to the first phase of the Late Avar age (SPA I.), in particular with belts characteristic to North-West Transdanubia. The available information on the buckle and its analogies suggest that it was probably an object imported at the end of the 7th century and was made in the southern part of the Balkans where the stylistic features of the buckle developed earlier than in the Carpathian Basin. Of further importance this buckle is that its stylistic features affected the development of the Avar griffon and tendril motif in the 8th century.

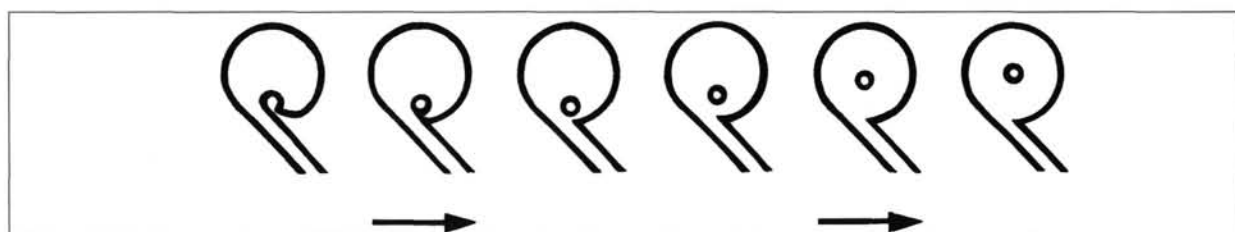
Translated by Eszter Kreiter



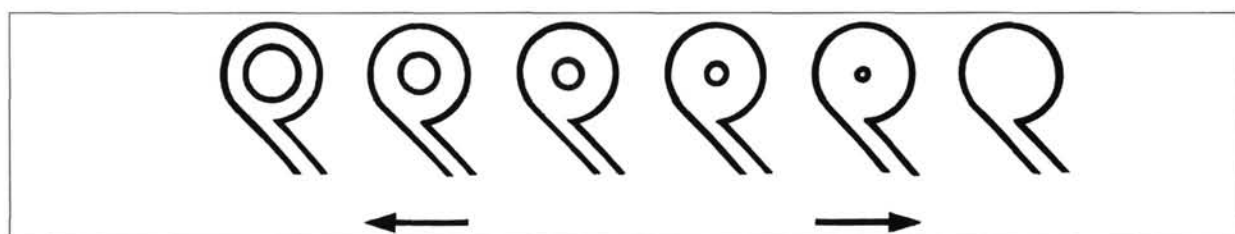
1. kép: A keszthely-dobogói övcsat fotója – Belt buckle from Keszthely-Dobogó



2. kép: A laposinda fejlődése pálcikaindává – Development of flat tendril into whorl rodlet motif



3. kép: A laposinda ízesülése az inda szárához – Articulation of flat tendril to the stem of the tendril



4. kép: A laposinda visszahajlását jelző kör nagyságának változása – Indication of the changes in the size of circle in the whorls

